

Avoin tiede ja tutkimus -hankkeen asiantuntijaryhmä, 12. kokous 3.2.2016

Paikka: OKM, Meritullinkatu 10, Helsinki, neuvotteluhuone Kalevala
Aika: 10-12

Osallistujat:

Pirjo-Leena Forsström, CSC – Tieteen tietotekniikan keskus Oy (puheenjohtaja)
Juha Haataja, opetus- ja kulttuuriministeriö
~~*Hilppa Gregow, Ilmatieteen laitos*~~
Jyrki Hakapää, Suomen Akatemia
Jussi Heino, Tilastokeskus
~~*Nina Hyvönen, Kansalliskirjasto*~~
~~*Keijo Hämäläinen, Helsingin yliopisto*~~
Risto Kaikkonen, Terveystieteiden tutkimuskeskus
Eeva Kaunismaa, Opetus- ja kulttuuriministeriö
~~*Anne Kauhanen-Simanainen, valtiovarainministeriö*~~
Minna Karvonen, opetus- ja kulttuuriministeriö
Jyrki Kettunen, Arcada
Joona Lehtomäki, Open Knowledge Finland ry
Aila Louhelainen, Oulun yliopiston kirjasto
Sanna Marttinen, LYNET
~~*Mikko Mönkkönen, Jyväskylän yliopisto*~~
Sami Niinimäki, opetus- ja kulttuuriministeriö
~~*Eeva Nyrövaara, Helsingin yliopisto*~~
Marit Olander, valtioneuvoston kanslia
Soile Ollila, Tekes
Sari Räisänen, Kansalliskirjasto
Viveca Still, opetus- ja kulttuuriministeriö

Sihteeri *Jenni Hyppölä, CSC – Tieteen tietotekniikan keskus Oy*

Vierailijat:

Jessica Parland-von Essen
Ville Tenhunen

Liitteet:

Liite 2: Edellisen kokouksen pöytäkirja
Liite 3a: ATT viitearkkitehtuuri pähkinänkuoressa
Liite 3b: Viitearkkitehtuuri – Avoin tiede ja tutkimus v0_9
Liite 3c: Toimeenpanosuunnitelma v0_9
Liite 3d: KA-taulukot
Liite 3e: ATT-viitearkkitehtuurin yhteentoimivuuden arviointipohja
Liite 3f: Tutkimussuunnitelman avoimuuden arviointi
Liite 4: Palvelutyöryhmän esitys palvelukartaksi
Liite 5: Tutkimustulosten pitkäaikaissaatavuus –toimintamalli
Liite 6: ATT uhkatalukko 2016

Liite 7: Tutkimustiedon hyödyntämisen edistäminen
Liite 8: Työryhmien tilanneraportti marras-joulukuu
Liite 10: Käyttöoikeuksien metatietoryhmä

Asialista

1. Kokouksen avaus ja asialistan hyväksyminen

Puheenjohtaja avasi kokouksen klo 10. Hyväksyttiin asialista.

2. Edellisen kokouksen pöytäkirjan hyväksyminen, Liite 2.

Hyväksyttiin 25.11.2015 pidetyn kokouksen pöytäkirja.

Päätösaasiat

3. Avoimen tieteen ja tutkimuksen viitearkkitehtuuridokumenttien hyväksyminen (Juha Haataja), Liitteet 3a-f

Juha Haataja esitteli ATT viitearkkitehtuuria. Arkkitehtuuri tarjoaa organisaatioille ja tutkimuskentän toimijoille työkalupakin oman toiminnan arvioimiseen ja kehittämiseen. Arkkitehtuurin keskiössä on avoimen tutkimuksen pääprosessi. Tieteenalakohtaisista eroista johtuen pääprosessi on yleiskuvaus, jolla voi olla useita aliprosesseja. Kokonaisarkkitehtuuria esitellään tarkemmin 4.3. järjestettävässä kutsuseminaarissa, jossa soveltamista ja käytännön esimerkkejä voidaan miettiä tarkemmin.

Alustusta seuranneessa keskustelussa todettiin, että arkkitehtuuri tarjoaa periaatetason, joka tulisi huomioida esimerkiksi palveluita suunniteltaessa tai datapolitiikkaa laadittaessa. Esimerkkinä tästä on tiedon käytön edistäminen primäärilähteistä. Todettiin, että arkkitehtuuri sisältää isoja ja vaikeitakin asioita, eikä sitä oleteta sisäistettävän kerralla. Painopisteenä tälle vuodelle on viestiminen siitä, mitä arkkitehtuuri tarkoittaa eri organisaatioiden ja toimijoiden tasolla. Keskustelu jatkuu seuraavissa kokouksissa.

Päätös: Hyväksyttiin avoimen tieteen kokonaisarkkitehtuuri.

4. Palvelutyöryhmän raportin hyväksyminen (Ville Tenhunen), Liite 4

Palvelutyöryhmän puheenjohtaja Ville Tenhunen esitteli palvelutyöryhmän työstämän palvelukartan. Palvelukartta kuvaa avoimen tutkimuksen pääprosessiin kiinnitettyjä palveluita ja palvelutarpeita tutkimuksen toimialatasolla, joten siitä on tietoisesti rajattu pois TUHA-arkkitehtuuri, tutkimusinfrastruktuurit, kansainväliset palvelut sekä yhteen tutkimusalaan rajoittuvat palvelut. Palvelukartassa ei ole esitetty palveluiden toiminnallisuuksia, eikä se ota kantaa palveluiden toteutustahoon tai -tapaan. Kartta ei ole muuttumaton, vaan se kuvaa tilannetta tällä hetkellä. Palvelutyöryhmä päivittää kartan seuraavan version syksyllä, ja sitä varten toivotaan työryhmän raportista toivotaan palautetta.

Alustusta seuranneessa keskustelussa kiitettiin palvelukartan konkreettisuutta sekä palvelutyöryhmän, sen puheenjohtajan ja sihteeristön työtä.

Päätös: Hyväksyttiin palvelutyöryhmän raportti.

Keskusteluasiat

5. Tutkimuksen pitkäaikaissaatavuuden toimintamalli (*Pirjo-Leena Forsström*), Liite 5
Puheenjohtaja esitteli Tutkimus-PAS -työryhmässä työstettyä toimintamallia tutkimuksen pitkäaikaissaatavuuden palveluiden kehityksestä seuraavalle 5-10 vuodelle. Tavoitteena on luoda helppo ja kannustava toimintatapa tutkijoille pitkäaikaissailytykseen, jolla varmistetaan tutkimuksen toistettavuus ja laatu Järjestelmän tulee olla yhteentoimiva kansallisesti ja kansainvälisesti. Emme tiedä, ketkä ovat tulevaisuudessa käyttäjiä tai kohderyhmiä, joten käytettävyys ja eheys on turvattava vuosikymmeniksi eteenpäin. Muita periaatteita ovat pyrkimys automatisaatioon, ainutlaatuisten aineistojen turvaaminen, harkittu siirto Tutkimus-PAS -palveluun, vastuiden nimeäminen ja kustannusten kattamisesta sopiminen.

Seuranneessa keskustelussa todettiin, että vastuu sisällöstä on aina tuottajalla, omistajalla tai erikseen valtuutetulla taholla. Vastuutahon tulisi olla mahdollisimman lähellä tutkijaa. Yhteentoimivuuden tasolla metatietopalvelujen on toimittava yhteen. Kokonaisuuden arkkitehtuurin toivotaan konkretisoituvan tämän vuoden aikana. Kansallisen ratkaisun lisäksi myös tieteenalakohtaiset ja kansainväliset ratkaisut voidaan selvittää, kunhan yhteisestä tavoitetasosta päästään yhteisymmärrykseen. Edelleen todettiin, että tutkimuksen kokonaiskuluihin suhteutettuna pitkäaikaissaatavuuden vaatimat resurssit ovat loppujen lopuksi pienet, mutta PAS:illa voi olla ratkaiseva merkitys tutkimuksen hyötyyn, joten asia on mietittävä ja valmisteltava tarkasti.

6. ATT uhkataulukko

 (*Sami Niinimäki*), Liite 6

Sami Niinimäki esitteli hankkeen päivitettyä uhkataulukkoa, joka kuvaa hankkeen riskejä tässä hetkessä. Uhkien vakavuus vaihtelee epätodennäköisestä todennäköiseen ja seuraukset vähäisistä vakaviin.

Keskusteluun nousivat erityisesti osaamisen vahvistumattomuus, oikeudelliset kysymykset ja lainsäädäntö, hyödynnettävyys ja tuoton tai potentiaalinen ulosmittaaminen, sekä yhteentoimivuus. Osaamisen vahvistamisesta todettiin, että paljon on tehty, mutta paljon on vielä tekemätöntäkin. Muistutettiin, että asenteen on muututtava ennen kuin osaaminen vahvistuu, ja asennemuutosta on tuettava sekä yksilön että organisaatioiden tasolla.

Oikeudellisista kysymyksistä keskustelua herättivät tietosuojan ja immateriaalioikeuden näkökulmat. Tietosuojariskit ovat todellisia, mutta toisaalta on varottava, ettei lainsäädännöllä tai sen tulkinnalla rajoiteta liikaa esimerkiksi kliinistä tutkimusta. Lisäksi avoimuus on määriteltävä tarpeeksi laveasti, ja huolehdittava siitä, että kansallisesti tehtävien ratkaisujen on mahdollistettava kansainvälinen tutkimusyhteistyö.

Uhkataulukon päivitystyö jatkuu ja sitä käsitellään strategiaryhmässä sekä työryhmien puheenjohtajatapaamisissa.

7. Tutkimustiedon hyödyntämisen edistäminen

 (*Pirjo-Leena Forsström*), Liite 7

Pirjo-Leena Forsström alusti keskustelua tutkimustiedon hyödyntämisen edistämistä käsitelleestä muistiosta. Listan taustalla on tarve tehostaa tutkimustiedon hyödynnettävyyttä. Kolme tunnistettua osa-aluetta ovat osaaminen, julkaisut ja tutkimusaineistot.

Keskustelussa todettiin, että erilaisia ratkaisuja tiedon ja sen hyödyntäjien yhteen saattamiseksi on kokeiltu. Tutkijoiden näkökulmasta erilaisten tietorekisterien kerääminen tuottaa helposti ylimääräistä työtä, mutta vähän konkreettista hyötyä. Palvelut, joissa tietoa ja tekijöitä yhdistellään algoritmipohjaisesti voisivat toimia. Tutkijoille ei haluta kasata lisätöitä. Toisaalta todettiin, että tiedonkäyttäjien pitäisi osata hakea tietoa. Haasteena on usein myös, ettei etukäteen välttämättä tiedetä, kuka käyttää tuotettua tietoa jälkeensä, ja mitä kaikkea sillä voitaisiin tehdä. ATT voisi olla tapa tuoda esille järjestelmätason tarve tiedolle. Vaikuttavuus on erittäin tärkeä näkökulma, samoin tarvelähtöisyys. Edelleen muistutettiin, että Suomessa on ainutlaatuisia rekisteriaineistoja, joita yhdistelemällä ja tuloksia visualisoimalla voitaisiin saada vaikuttavia lopputuloksia. Käyttömahdollisuuksia on runsaasti, ja niiden turvaamiseksi pitää huolehtia pitkän aikavälin yhteentoimivuudesta.

Muistion valmistelua jatketaan keskustelun perusteella.

8. Työryhmien tilanneraportti ja tehtävät 2016 (Jenni Hyppölä), Liite 8

Jenni Hyppölä esitteli ATT-työryhmien loppuvuoden 2015 toimintaa liitteen 8 pohjalta, ja pyysi toiveita ja ehdotuksia välitettäväksi työryhmien puheenjohtajien tapaamiseen 9.2. Puheenjohtaja Forsström ja Haataja kiittivät ryhmien työtä ja aikaansaannoksia, joita suurin osa hoitaa varsinaisen työnsä ohella. Niinimäki totesi Julkaisujen avoin saatavuus -työryhmän fuusioituneen syksyllä toimintansa aloittaneeseen Avoimen julkaisemisen yhtenäiset käytännöt ja tuki -työryhmään.

9. Asiantuntijaryhmän täydentäminen (Pirjo-Leena Forsström)

Johanna Seppänen Työterveyslaitokselta jättää asiantuntijaryhmän työpaikan vaihdoksen johdosta. TTL:ltä on tulossa ehdotus uudeksi jäseneksi. Samoin OKF:n edustaja Joonas Lehtomäki jättää asiantuntijatyöryhmän, tilalle nimetään Konsta Happonen. Uutena jäsenenä nimetään Helena Laaksonen Tietoarkistosta.

Hyväksyttiin muutokset ja kiitettiin Lehtomäkeä aktiivisesta osallistumisesta ja työstä asiantuntijaryhmässä.

Lehtomäki kertoi OKF:n toiminnan aktivoituneen ja toivoi OKF:n saavan aktiivisia edustajia hankkeen työryhmiin. Juha Haataja muistutti OKM:n hoitavan vuosittain nimittämiskirjeen, jossa todetaan muutokset ryhmissä, muuten ryhmät voivat huolehtia itsenäisesti kokoonpanomuutoksistaan.

10. Käyttöoikeuksien metatieto -työryhmä (Jessica Parland-von Essen), Liite 10

Työryhmän puheenjohtaja Jessica Parland-von Essen kertoi pitkäaikaissaatavuuden turvaamiseksi tarvittavan käyttöoikeuksien hallintaa. Koneluettavuus ja semanttinen yhteentoimivuus ovat tärkeää, ja ATT tarvitsee tavoitteidensa ja työn tukemiseksi konkreettisen suunnitelman etenemiseksi. Työryhmä on aloittanut työnsä loppuvuodesta ja pyrkii tuomaan loppukeväästä toimeksiannostaan raportin, jota voidaan kommentoida kesällä ja jatkotyöstä sidosryhmien kanssa alkusyksystä. Parland-von Essenin mukaan tässä vaiheessa on vaikea tarkasti sanoa yksityiskohtaisesti, miten pitkälle työssä päästään kevään aikana. Tavoitteena on päästä konkreettiselle tasolle yhteiseen malliin tai yhteisymmärrykseen metadatan ja rajapintojen suhteen.

Ryhmän kokoonpano vahvistetaan pikaisesti ja julkaistaan se avointiede.fi -sivustolla.

Tiedoksi

11. Kustantajahintatietojen keruu (*Sami Niinimäki*)

Sami Niinimäki kertoi korkeakouluille tehdyistä kustantajahintojen tietopyynnöistä. Enemmistö korkeakouluista on vastannut kyselyyn. Kattavan kansallisen kuvan saamiseksi kysely on tarkoitus lähettää myös tutkimuslaitoksille. Selvitys on tärkeä, koska lehtien tilausmaksut ovat julkisilla varoilla maksettuja maksuja, ja koska maksujen avaaminen on tunnistettu toimenpiteeksi, jolla voidaan vaikuttaa tilausmaksujen nousuun. Tilanne on ajankohtainen myös kansainvälisesti. Esimerkiksi EUA (The European University Association) on ehdottanut kustannussopimusten hintatietojen vaihtamista.

Seuranneessa keskustelussa Lynetin edustaja lupasi puhua tutkimuslaitosten osallistumisesta kyselyyn omissa viiteryhmissään.

12. Arkaluonteisen tiedon viitearkkitehtuurin tilanne (*Juha Haataja*)

Juha Haataja kertoi arkaluonteisen viitearkkitehtuurin tilanteesta. STM:ssä on myös viitearkkitehtuurityö käynnissä. Näkemysten yhteensovittaminen vie aikaa. Todetaan ATT-hankkeen tilaaman arkaluonteisen tiedon viitearkkitehtuurityön selvityksen olevan valmis. OKM ei kuitenkaan lähde viemään sitä omissa prosesseissaan viralliseksi arkkitehtuuriksi, joten viitearkkitehtuuri tulee saataville nykyisessä muodossaan avointiede.fi -sivustolle, ilman muodollista hyväksyntää.

13. Hankkeen tulevia tapahtumia

- 11.2. Osaajakoulutus, Turun yliopisto
- 29.2. Osaajakoulutus, Kansalliskirjasto
- 4.3. Kokonaisarkkitehtuuriseminaari, Tieteiden talo
- 17.3. Lääke- ja terveystieteen tutkimuksen tietosuoja nyt ja tulevaisuudessa – seminaari, Tietoarkisto, Tampereen yliopisto
- 8.4. Osaajakoulutus, Aalto-yliopisto
- 20.4. Osaajakoulutus, Oulun yliopisto
- 10.5. Osaajakoulutus, Lpr teknillinen yliopisto

14. Seuraava kokoukset

Seuraava kokous ennalta sovitun aikataulun mukaisesti keskiviikkona 13.4. klo 10-12, Tieteiden talo, seminaarihuone 313. Osallistujia pyydetään huomiomaan totutusta poikkeava kokouspaikka.

15. Kokouksen päätös

Puheenjohtaja päätti kokouksen klo 11.53.